Ankara'nın Kuzeybatısında Eski Türkçe Yer Adları

Old Turkish Place Names in The Northwest Of Ankara

İlhami Durmuş

ORCID: 0000-0001-5742-3643 | ROR ID: https://ror.org/05mskc574 | E-Posta: ilhami.durmus@hbv.edu.tr

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye

Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Literature, Department of Ancient History, Ankara, Türkiye

Atıf Bilgisi | Citation

Durmuş, İlhami. "Ankara'nın Kuzeybatısında Eski Türkçe Yer Adları". Dini Araştırmalar 70/Ankara Özel Sayısı (Şubat 2026), 67-88.

Durmuş, İlhami. "Old Turkish Place Names in The Northwest Of Ankara." Religious Studies 70/Ankara Special Issue (February 2026), 67-88.

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi | Date of Submission: 01.11.2025
Kabul Tarihi | Date of Acceptance: 10.02.2026
Yayım Tarihi | Date of Publication: 28.02.2026

Değerlendirme:	Date of Publication:
İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme	Double anonymized - Two External
Benzerlik Taraması:	Plagiarism Checks:
Yapıldı – İntihal.net	Yes – İntihal.net
Etik Beyan:	Ethical Statement:
Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.	It is hereby declared that scientific and ethical principles were adhered to during the preparation of this study and that all studies used are cited in the bibliography.
Etik Kurul İzni	Ethics Committee Approval
Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup kullanılan veriler literatür taraması/yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir.	This study does not require ethics committee approval, as the data used were obtained through literature review/published sources.
Yapay Zekâ Bildirimi:	Declaration of AI Use:
Yazar, bu çalışmayı oluştururken yapay zekâ destekli teknolojileri kullanmadığını beyan etmiştir	The author declared that no AIassisted technologies were used in the creation of this article.
Çıkar Çatışması:	Conflicts of Interest:
Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Finansman:	Grant Support:
Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Telif Hakkı & Lisans:	Copyright & License:
Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları **CC BY-NC 4.0** lisansı altında yayımlanmaktadır.	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the **CC BY-NC 4.0**.
Etik Bildirim:	Complaints:
diniarastimalar98@gmail.com	diniarastimalar98@gmail.com

Öz

Ankara coğrafi konumundan dolayı tarih öncesinden günümüze kadar hep önemini korumuştur. Bu öneminden dolayı değişik zamanlarda farklı toplumlar tarafından iskân edilmiştir. Bunlar arasında Türkler ilk sırada yer almaktadırlar. Ankara ve çevresinde Türk varlığı milattan önceki dönemlere kadar gitmektedir. Bu kapsamda ilk olarak Kimmerler Ankara ve çevresinde bulunmuşlardır. Kimmerlerden hemen sonra İskitlerin Ankara ve çevresinde hâkimiyetleri söz konusudur. Türk kökenli kavimlerin Ankara ve çevresinde varlığı milattan sonraki dönemlerde de belirli aralıklarla görülmektedir. Kavimler göçü ile Hunların Ankara ve çevresine geldikleri bilinmektedir. Aynı şekilde Sabarlar da Ankara ve çevresine ulaşmışlardır. Ankara ve çevresinde asıl Türk hâkimiyeti Selçuklu Dönemi ile başlamıştır. Bizans'a karşı 1071 yılında kazanılan Malazgirt zaferi ile Anadolu Türk vatanı olmaya başlamıştır. Ankara çevresine Türklerin ulaşması 1073 yılında olmuştur. 1176 yılında Miryokefalon zaferi ile Türkler Anadolu'da hâkimiyetlerini kalıcı hale getirmişlerdir. Anadolu'nun başka yerlerine olduğu gibi Ankara ve çevresine Türk göçleri belirli aralıklarla sürmüştür. Özellikle 14 yüzyılın başlarında Ankara ve çevresine otuz bin çadırlık Türk gelmiştir. Söz konusu göçler Ankara ve çevresinde Türk nüfusu artmıştır. Türkler Anadolu'nun başka yerlerinde olduğu gibi Ankara ve çevresinde de yoğun olarak yaşamaya başlamışlardır. Böylece Ankara ve çevresini tamamen Türk vatanı haline getirmişlerdir. Bu durumu en iyi Ankara ve çevresinde verilen Türkçe yer adları açık bir şekilde göstermektedir. Ankara ve çevresinde eski Türkçe yer adları oldukça fazladır. Bunlar arasında şahıs, boy, bitki, hayvan ve coğrafi durum gösteren yer adları bulunmaktadır. Eski Türkçe şahıs adları arasında Alpagut, Süleler, Ozmuş, Otacı ve Çavuş dikkat çekmektedir. En çok boy adları yer almaktadır. Bunlar arasında Alacaatlı, Avşar, Bayındır, Bayat, Çepni, Dodurga, Eymür, İğdir, Kayı, Karkın, Kızık, Kınık, Kızık, Peçenek, Üreğil, Yuva ve Yazır sayılabilir. Coğrafi durum gösteren adlar arasında Üyük, Üyücek, Sazak, Çatak, Öz, Yazı, İn, Dağ, Dikmen, Kuz, Bük ve Savak sayılabilir. Bitki adı taşıyan yerler de bulunmak-

tadır. Bunların arasında Binkoz, Karaağaç, Sazak, Bademli, Bağlıca, Bağören, Başağaç, Kozören, Kavaközü, Meyvabükü, Meşeler, Pelitçik ve Yoncatepe sayılabilir. Hayvan isimleri de yer adı olarak bilinmektedir. Bunlar arasında doğan, şahin, turna, kuş, at, koç, yılan ve kaplan sayılabilir. Bu adlar hem yerleşim yerlerinde hem de yerleşim yeri dışında görülmektedir. Yerleşim yeri dışında bitki, hayvan ve coğrafi durum bildiren yer adları daha yoğun olarak bulunmaktadır.

Anahtar Kelimler

Ankara, Türk, Oğuz, Eski Türkçe, Yer Adları

Abstract

Due to its strategic geographical location, Ankara has always maintained its importance from prehistory to the present day. Because of its importance, it has been inhabited by different societies at different times. Among these, Turks are at the forefront. The Turkish presence in Ankara and its surrounding area dates back to the pre-Christian era. In this context, the Cimmerians were the first to appear in Ankara and its surroundings. Immediately after the Cimmerians, the Scythians dominated Ankara and its surroundings. The existence of tribes of Turkish origin in Ankara and its surroundings can be seen at certain intervals in the periods after Christ. It is known that the Huns came to Ankara and its surroundings with the migration of tribes. Likewise, the Sabars also reached Ankara and its surroundings. The establishment of permanent Turkish domination in Ankara and its surroundings began with the Seljuk Period. Anatolia became a Turkish homeland with the victory at Manzikert against Byzantium in 1071. The Turks reached the Ankara area in 1073. With the victory of Myriokephalon in 1176, the Turks made their dominance in Anatolia permanent. As with other parts of Anatolia, Turkish migration to Ankara and its surroundings continued at regular intervals. Especially in the early 14th century, thirty thousand tents of Turks came to Ankara and its surroundings. These migrations have increased the Turkish population in Ankara and its surroundings. Turks began to live densely in Ankara and its surroundings, as in other parts of Anatolia. Thus, they turned Ankara and its surroundings into a completely Turkish homeland. This situation is best illustrated by the Turkish place names given in Ankara and its surroundings. There are many old Turkish place names in Ankara and its surroundings. These include names of persons, tribes, plants, animals, and places indicating geographical conditions. Among the Old Turkish personal names, Alpagut, Süleler, Ozmuş, Otacı and Çavuş are noteworthy. The most common tribe names are Alacaatlı, Avşar, Bayındır, Bayat, Çepni, Dodurga, Eymür, İğdir, Kayı, Karkın, Kızık, Kınık, Kızık, Peçenek, Üreğil, Yuva and Yazır. Among the names showing geographical situation, there are Üyük, Üyücek, Sazak, Çatak, Öz, Yazı, İn,

Dağ, Dikmen, Kuz, Bük and Savak. There are also places named after plants, including Binkoz, Karaağaç, Sazak, Bademli, Bağlıca, Bağören, Başağaç, Kozören, Kavaközü, Meyvabükü, Meşeler, Pelitçik, and Yoncatepe. Animal names are also known as place names. These include falcon, hawk, crane, bird, horse, ram, snake, and tiger. These names are seen both in and outside the settlement areas. Apart from settlements, place names that indicate plants, animals and geographical conditions are more common.

Keywords

Ankara, Turk, Oghuz, Old Turkish, Place Names

Giriş

Ankara ve çevresine Türklerin ilk gelişi milattan önceki dönemlere gitmektedir. Kimmerler, MÖ 7. yüzyılın başlarından itibaren Anadolu'ya girmişler ve Orta Anadolu'ya ulaşmışlardır. Frig başkenti Gordion onlar tarafından ele geçirilmiş ve Friglerin siyasi varlığına son verilmiştir.[1] Bunun sonucunda Kimmerler Ankara ve çevresinde hâkimiyet sağlamışlardır. Onların büyük ölçüde Türk kültür dairesi içerisinde yer aldıklarına ve Türk kökenli bir kavim olduklarına işaret edilmektedir.[2] Kimmer izleri daha çok Kirmir vadisinde aranmalıdır. Kirmir Çayı'nın adı Kimmerlerle bağlantılı olabilir. Grek kaynaklarında Kimmerioi/Kimmerios, Asur kaynaklarında Gimirrai olarak geçen bu ismin kökü Kimmer ve Gimir'dir. Kirmir Çayı için Kiymir ve Kimir şeklinde söylem de söz konusudur. Hatta ilk "i" uzun "i", yani "ii" gibi söylenmektedir. Bu isim Kimmer adıyla ilgili olmalıdır. Çünkü Anadolu'nun çeşitli yerlerinde coğrafi tabir olarak Kimmer adına rastlanılmaktadır. Böyle bir durum söz konusu olduğunda Kimmerlerin söz konusu bölgeye isim verecek kadar kaldıkları anlaşılır. Bu bağlamda Kirmir/Kiymir/Kiimir/Kimir Çayı ve Vadisi'nin Kimmerlerle birlikte anılması Kimmerlerin bölgedeki varlığıyla ortaya çıkması daha anlaşılır hale gelir. Zaten Kimmerler Frig topraklarına girip, Gordion'u tahrip ederken batıya yavaş yavaş ilerlemişlerdir. Kimmerlerin Batı Anadolu'dan dönüşlerinde de Kirmir Vadisi ve çevresine yayılmış oldukları da hesaba katılmalıdır. Bu çerçevede Ankara çevresinde bulunan yaylaklar ve su kaynakları Kimmerleri bu çevrede kalmaya zorlamış olmalıdır.

İskit/Sakalar da Kimmerleri takip ederek Anadolu'ya girmişlerdir. Onların bir Türk kavmi olduğu belgelerle ortaya konulmuştur.[3] Anadolu'nun belirli bir kısmında 28 yıl hüküm sürmüşlerdir.[4] İskitlerin Ankara ve çevresine kadar ulaşmış olmaları mümkündür. Çünkü

[1] İlhami Durmuş, "Anadolu'da Kimmerler ve İskitler" (*Belleten*, LXI/231, 1997), 277.

[2] İlhami Durmuş, "Sakalar Döneminde Anadolu'da Türk Varlığı", *II. Yörük- Türkmen Büyük Kurultayı ve Bilim Şenliği* (Ankara: Türk Metal Sendikası Genel Merkezi Yayınları, 2008), 43.

[3] İlhami Durmuş, *İskitler (Sakalar)* (Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1993), 45- 59. İlhami Durmuş, "İskitler'in Kimliği", *Türkler*, I (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 621- 625.

[4] Herodotos, *Herodot Tarihi* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1991), IV. 1.

Kimmerlerin daha batıya kaymalarının sebeplerinden biri İskit yayılması olabilir. Diğer taraftan İskitler için de hayvanlarını otlatacakları yaylaklar ve su kaynakları ile ormanların sunmuş olduğu imkânlarından yararlanmalarının önemli bir yer tutmuş olduğu göz ardı edilmemelidir.

Kavimler göçüyle Hunlar Roma İmparatorluğu üzerine hareket etmişlerdir. Onların bir grup Ankara çevresine ulaşmışlardır.[5] Hunların Türk oldukları ve Türkçe konuştukları bilinmektedir. Hunlar doğudan batıya doğru göçleri sonucunda Anadolu içlerine ilerlemişlerdir.[6]

Hun akınlarından sonra taşıdıkları isimleri, tarihi ve kültürel durumlarıyla Türk oldukları bilinen Sabarlar, 516 yılında Ankara'ya kadar ilerlemişlerdir. Onların bu ilerleyişinde çok mükemmel savaş silahlarının bulunması oldukça etkili olmuştur.[7]

Türklerin Anadolu'ya girişi 1071'de kazanılan Malazgirt zaferiyle gerçekleşmiştir. Bundan 2 yıl sonra, yani 1073 yılında Türkler Ankara'ya ulaşmışlardır.[8] Ankara'nın Türk yurdu haline dönüşü bundan sonra başlamıştır. Malazgirt zaferinden sonra Miryokefalon zaferiyle Anadolu'nun orta kısmının hâkimiyeti Türklere geçmiştir.[9] Bu bağlamda Malazgirt zaferi, "Türklere Anadolu kapılarını açan zafer"dir. Miryokefalon zaferi ise, "Anadolu'yu daimi vatan kılan ve düşmana Anadolu kapılarını kapatan zafer"dir.[10]

Ankara daimi Türk yurdu olduktan sonra belirli aralıklarla Türk göçü almıştır. Bu göçlerden biri 14. yüzyılın başlarında gerçekleşmiştir. Bir Arap gezgin, "Denizli civarında iki yüz

[5] Şerif Baştav, "Atilla ve Hunlar", *Tarihte Türk Devletleri,* I (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi), 1987, 339.

[6] İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü* (İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1989), 67- 68, 70.

[7] Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü,* 148- 150.

[8] Paul Wittek, "Zur Geschichte Angoras im Mittelalter", *Festschrift Für Georg Jacob zum Siebzigsten Geburtstag* (Leipzig: Harrassowitz, 1932), 338.

[9] Ekkehard Eickhoff, "Der Ort der Schlacht von Myriokephalon", *VII. Türk Tarih Kongresi 11- 15 Ekim 1976*, *Kongreye Sunulan Bildiriler*, II (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1981), 12.

[10] İlhami Durmuş, "Çanakkale Savaşları Esnasında Türk Unsuru" *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi,* 25, (Mayıs 2015), 150.

bin, Kastamonu civarında yüz bin, Ankara civarında ise, otuz bin çadırlık Türk/Türkmen kitlesinin geldiğini" belirtmektedir.[11] Bu bilgilerden hareketle her bir çadırda 10 kişinin yaşadığından hareketle 300 bin kişilik Türkmen'in Ankara çevresine yerleştiği sonucu çıkarılabilir.[12] Bu göç hareketinin bölgenin Türkleşmesini daha da hızlandırdığı açık bir şekilde görülür. Bu durumu yerleşim yerlerine verilen eski Türkçe şahıs, boy, coğrafya, bitki ve hayvan adları açık bir şekilde gösterir.

Şahıs Adlarından Oluşturulmuş Yerler

Ankara çevresinde şahıs adlarından oluşturulmuş eski Türkçe yer adları bulunmaktadır. Bunlardan birisi Alpagut'tur. Bu isim tarihin derinliklerine kadar gitmektedir. İsmin başında bulunan alp kelimesinin "kahraman, cesur, yiğit ve zorlu" anlamına geldiği dikkati çekmektedir[13]. Alpagut ise, "tek başına düşmana saldıran, hiçbir yandan yakalanmayan yiğit" anlamındadır. Bunun Alpagıt ve Alpavut şeklinde de söylenişi bulunmaktadır.[14] İsmin anlamına bakıldığında bazı Oğuz boylarında görüldüğü üzere, çevik, yiğit ve savaşçı özellikleri ön plana çıkmaktadır. Alpavut, asker anlamına da gelmektedir[15]. Alpagut adına yer adı olarak Kızılcahamam Kazan ve Nallıhan'da rastlanmaktadır.

Eski Türkçe yer adlarından biri de Süleler'dir. Bunun kökü "sü" kelimesidir. Sü'nün kelime karşılığı askerdir.[16] Süle ise, düşmana karşı asker göndermek, savaş yapmak anlamındadır.[17] Bundan başka sülemek fiili de bulunmaktadır. Bunun anlamı ise, asker çekmek, ordu sevketmek, sefere çıkmak şeklindedir.[18] Bu durumda süle, "savaşan" "savaşçı", "asker gönde-

[11] Claude Cahen, "İbn-i Said L'Asie Mineure Seldjucide", *Turco-Byzantina et Oriens Christians* (London: Variorum Reprints, 1974), 42- 44, 48.

[12] İlhami Durmuş, *Ankara- Güdül Akçakese Tarih ve Kültürü* (Ankara: Evos Matbaası, 2005), 6.

[13] İlhami Durmuş, *Türk Tarihinin Öncüleri: Alp Er Tonga, Tomris, Mo-tun, Attila, Bilge Kağan* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2013), 23.

[14] Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lugat-it Türk*, IV (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1992), 699.

[15] Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lugat-it Türk*, IV, 699.

[16] Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lugat-it Türk*, IV, 547.

[17] Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lugat-it Türk*, IV, 549.

[18] Ahmet Caferoğlu, *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü* (İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1968), 214.

ren", "sefere çıkan" olmalıdır. Süle'ye "ler" eki getirilerek çoğul yapılmıştır. Süleler Kızılcahamam'da bulunmaktadır.

Eski Türkçe yer adlarından biri Ozmuş'tur. Bu ad günümüzde Özmüş'e dönüştürülmüştür. Ozmuş kelimesinin kökü Oz'dur. Oz, "aşmak, öne geçmek" anlamındadır.[19] Bu tabir "başkasını ileri geçmek" anlamına da gelmektedir.[20] Ozgan tabiri ise, koşuda birinci gelen at için kullanılmıştır.[21] Ozut at ise, "koşu ve benzerlerinde ileri giden ve başka atları geçen at" anlamındadır.[22] Ozıt kelimesi, ileri sürmek olduğu gibi,[23] Ozıtgan ise, "daima ileri sürüp geçerek kazanan" anlamındadır.[24] Ozmış ya da Ozmuş ise, "at üzerinde birinci gelen, iyi at binicisi" anlamındadır. Bu kelime Türklerde at besleyiciliği, at biniciliği ve at yarışlarının önemini ortaya koymak açısından da oldukça değerlidir. Türklerin hayatında atın ne derece önem taşıdığını ortaya koymaktadır.[25] Bu yerleşim yeri Çamlıdere'de bulunmaktadır.

Otacı ismi de eski Türkçede var olan kayda değer bir isimdir. Kızılcahamam'da Otacı adıyla bir yerleşim yeri bulunmaktadır. Otacı kelimesinin kökü ot'tur. Bu ot kelimesi "ilaç, em, zehir" anlamlarında kullanıldığı gibi,[26] "ateş, yabani bitki, iyileştirici ot, melhem" anlamına da gelmektedir.[27] Ota kelimesi ise "ilaç yapmak" anlamı taşımaktadır[28]. Otala kelimesinin anlamı ise, şifa vermek, yani sağlığa kavuşturmaktır.[29] Otacı kelimesi "hekim"[30], "emçi, tabip",[31] "hekim, ilaç yapan" anlamındadır. Otacı kelimesinin karşılığı olarak "Otçı" tabirine de rastlanmaktadır.[32] Otacı'nın ot kelimesinden hareketle ateş ve bitkilerle tedavi eden kişi

[19] Karl Grönbech, *Kuman Lehçesi Sözlüğü* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992), 149.

[20] Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lugat-it Türk*, 173.

[21] İbni Mühenna, *İbni Mühenna Lugati* (Ankara:Türk Dil Kurumu Yayınları, 1997), 54.

[22] Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lugat-it Türk*, 66.

[23] Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lugat-it Türk*, 173.

[24] Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lugat-it Türk*, 155.

[25] İlhami Durmuş, "Türk Kültür Çevresinde Kültür Adlandırmaları", *Gazi Akademik Bakış*, 8/15, (Aralık 2014), 277- 282.

[26] Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lugat-it Türk*, IV, 444.

[27] Grönbech, *Kuman Lehçesi Sözlüğü,* 148.

[28] Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lugat-it Türk*, IV, 444.

[29] Grönbech, *Kuman Lehçesi Sözlüğü,* 148.

[30] Caferoğlu, *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, 144.

[31] İbni Mühenna, *İbni Mühenna Lugati*, 54.

[32] Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lugat-it Türk*, 35, 28.

olduğu anlaşılmaktadır. Diğer taraftan aynı zamanda ilaç yapan kişi olduğu da dikkati çekmektedir. Bu itibarla hem eczacı hem de doktor özelliği ortaya çıkmaktadır. Kızılcahamam ve çevresinde otacı adına başka bir yerde rastlanılmamaktadır.

Eski Türkçe kelimelerden biri de Semeler olmalıdır. Burada "ler" çoğul eki olup, kelimenin kökü Sem olabilir. Sem eski Türkçe'de ilaç anlamındadır. Ancak bu kelimenin "em" ile birlikte kullanıldığı belirtilmektedir.[33] Buradan Sem-em/Sememe tabiri ortaya çıkmaktadır. Bu durumda sem çoğul yapılırken ya bir "e" almış olabilir ya da "em"in "m"si düşmüş olabilir. Belki de otacı gibi semci akla gelebilir. Genel olarak bu tabirin de sağlıkla ilgili olduğu düşünülebilir. Herhalde ileride yapılacak araştırmalarda ne anlama geldiği daha da aydınlatılmış olur. Semeler Kızılcahamam'da yer almaktadır.

Eski Türkçe kelimelerden biri de Bükeler'dir. Kızılcahamam'da Bükeler adında bir yer bulunmaktadır. "Büke" kelimesine "ler" eklenerek çoğul yapılmıştır. Büke kelimesinin karşılığı "ejderha, büyük yılan"dır.[34] Şüphesiz ejder bir gücü temsil etmekle birlikte şahıstan yer adına geçmiş olabilir mi tam olarak kestirebilmek oldukça zordur. Tıpkı alp gibi büke de bir kahramanlık ünvanı olabilir. Bu isim şayet bükü'nün bozulmuş şekli ise, bilgin, akıllı, hakim anlamına gelmektedir.[35] Hatta "hekim" anlamı da bulunmaktadır.[36] Bilgelik ve hekimlik söz konusu olduğunda otacı ve sem-em kelimelerini çağrıştırmaktadır. Bükeler Kızılcahamam'da yer adı olarak bulunmaktadır.

Güdül adının ne anlama geldiği de önem taşımaktadır. Güdül Ankara'ya bağlı bir ilçenin adıdır. Bu adın bir unvan olduğu dikkati çekmektedir. Eğer Güdül adının kökü küt/güt ise bunun fiil hali "durmak, beklemek, gözlemek ve gütmek" anlamındadır.[37] Yine kütmek, "gütmek, bakmak, itina göstermek, özen vermek" anlamına gelmektedir.[38] Küt kelimesi "gütmek,

[33] Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lugat-it Türk*, IV, 504.

[34] Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lugat-it Türk*, 399.

[35] Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lugat-it Türk*, III, 228.

[36] Caferoğlu, *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, 49.

[37] Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lugat-it Türk*, IV, 394, 401.

[38] Caferoğlu, *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, 124.

otlatmak" anlamında da kullanılmaktadır.[39] Bir de küteci kelimesi olup, bu "güden, saklayan, koruyan" anlamlarını taşımaktadır.[40] Bunlardan başka güdülmek fiilinin açıklaması "gütmek işi yapılmak" anlamındadır.[41]

Türkçede güdelemek fiilinin karşılığı "ardına düşmek, kovalamak, sürmek" olarak verilmektedir.[42] Bu fiilin kökü "güdele" ya da "güdel" olmalıdır. Bu durumda güdele, "ardına düş, kovala, sür" olabilir. Güdel ise, "ardına düşen, kovalayan, süren" şeklinde düşünülebilir. Güdel ile güdül eşleşmesi yapılırsa, her ikisinin de aynı anlama geldiği anlaşılır. Hatta Güdücü=Güdel= Güdül olduğu, bunların "takip eden, kovalayan, süren" anlamına geldiği dikkat çeker.

Türk kültür çevrelerinde Güdül kelimesine bazı anlamlar verilmiştir. Bunlar arasında "açık göz, becerikli ve ufak yapılı adam" tabiri dikkate değerdir.[43] Bu adlandırma "ardına düşen, kovalayan, takip eden, süren" anlamlarıyla bağlantı kurmaya imkân vermektedir. Hatta tarihi şahsiyet olarak belirtilen Güdül Bey'in ordu komutanı özellikleriyle de yukarıda belirtilenler örtüşmektedir. Başka bir ifadeyle başarılı bir ordu komutanı "açıkgöz, becerikli, at üzerinde düşmanı iyi takip edebilen ve çok iyi yay gerip ok atabilen, mızrak fırlatan ve hatta kılıç kullanan" biri olma özelliklerini taşır.

Güdül yakınında bulunan Uruş adının da kahramanlıkla ilgili olduğu dikkat çekmektedir. Uruş, "urma, savaş, vuruş, vuruşma" anlamındadır.[44] Ur(u)şu tabiri "vuruşma, savaşma, karşı koyma" anlamında kullanılmıştır.[45] Buradan savaşan, vuruşan şeklinde şahıs adı çıkarabilmek de mümkündür.

Güdül'e yakın olan Çağa'nın da kahramanlıkla ilgili bir isim olduğu ön plandadır.

[39] Grönbech, *Kuman Lehçesi Sözlüğü,* 129.

[40] Caferoğlu, *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, 124.

[41] Hasan Eren vd, *Türkçe Sözlük,* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1988), 580.

[42] Eren vd, *Türkçe Sözlük,* 580.

[43] Aysel Bayaz vd, *Derleme Sözlüğü,* VI (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1993), 2214.

[44] Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lugat-it Türk*, IV, 699.

[45] Grönbech, *Kuman Lehçesi Sözlüğü,* 207.

Çağa'nın kelime anlamı "zaman parçası, vakit, çocukluk ya da gençlik çağı"dır.[46] Çak "çağ, zaman" anlamında da kullanılmasına rağmen, çağmak, "çakmak, vurmak" şeklindedir. Bunun kökü olan çag/çaga ise, çakan, vuran anlamındadır.[47] Çak'ın karşılığı çakmak, eriştirmektir.[48] Buradan Çaka/Çakan anlamı çıkartılabilir. Çağa'nın anlamı "genç, delikanlı" olsa dahi, bunun bir unvan olduğu ve bu adın Çağa yerleşim birimine verildiği ön plana çıkmaktadır.

Kamanlar adının kökü kam, "ezme, kırma, zaptetme" şeklindedir.[49] Kaman ise, zapteden, ele geçiren olup, yani kahramanlıkla ilgili bir tabir olabilir. Güdül çevresinde Kaman Evi olarak adlandırılan yerler de bulunmaktadır. Bu adlandırmaya bakıldığında Kaman'ın şahıs olduğu ortaya çıkmaktadır. Kamanlar ise bu adlandırmanın çoğul hali olarak dikkati çekmektedir.

Yaya adı da eski Türkçe olup, Kızılcahamam çevresinde yer adlandırmasında kullanılmıştır. Yayalar eski Türklerde bir askerî birlik adı idi. Şüphesiz atlı birlikler daha yoğundu. Bunlar yapılan göreve göre atlı birlik ya da yaya birliği oluyordu.[50] Yayaların Osmanlı Devleti'nin kuruluşu sırasında da Türklerden oluşan bir sınıf ulufeli piyade askeri olduğu biliniyor.[51] Bu ismin piyade askerlerini ifade ettiği, askerî bir meslek oluşturduğu ve bu meslek grubundan da yerleşim yerine geçtiği anlaşılıyor. Dolayısıyla Yayalar adı buradan geliyor.

Çavuş adı da en eski Türkçe adlardan biridir. Eski Türkçede bu ad için "çabış" tabiri kullanılıyordu. Bunlar "savaşta safları düzenleyen, savaş olmadığı zamanlarda askeri kontrol eden kişiler" olarak biliniyordu. Çavuş her askerî birlik içinde bulunuyordu.[52] Osmanlı Döneminde de çavuş bulunuyordu. Çavuş, çeşitli işlerde kullanılmış olan memurlardan birinin adıydı. Bunlara "çavuşan-ı erkân-ı âlî" de deniliyordu. Çavuşluk Osmanlı döneminde çok eski

[46] Eren, *Türkçe Sözlük,* 268.

[47] Caferoğlu, *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, 58.

[48] Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lugat-it Türk*, IV, 131.

[49] Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 2004), 485.

[50] Eda Durmuş, , "Eski Türklerde Askerî Adlandırmalar", *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 6/11 (Ocak 2024), 10.

[51] Grönbech, *Kuman Lehçesi Sözlüğü,* 28.

[52] Durmuş, "Eski Türklerde Askerî Adlandırmalar", 10.

bir görevdi. Osmanlı Devleti'nde elçilik, siyasi haberleşmeler bunlar vasıtasıyla gerçekleştirildiği gibi idari ve memleket ahvalinin araştırılmasında da bunlar görevlendirilirdi.[53] Çavuşlar adı da bu meslek grubundan gelmiş olabilir. Yalnız Çavuşlar adını taşıyan bir uruğun kurucu unsur olduğunun da hesaba katılması gerekir.

Boy Adlarından Oluşturulmuş Yerler

Ankara çevresinde Türkçe boy adları oldukça fazladır. Burada 16. yüzyıla ait tespitlere göre 49 boy adı yer adı olarak belirlenmiştir.[54] En çok dikkati çeken Oğuz boy adları yer adı olarak yaşamaktadır. Bu adlar Kızılcahamam ve çevresinin Türkler tarafından iskanıyla birlikte yer adı olarak kullanılmaya başlamıştır. Ankara'da 24 Oğuz boyundan 18 tanesinin adı çoğu köy ve azı da ekinlik olmak üzere tespit edilmiştir. Bu adlardan Avşar, Ala- Yundlu, Bayad (Bayat), Bayındır, Çavuldur (Çavundur), Eymür (Eymir), Karkın, Kayı, Kınık, Kızık, Peçenek ve Yüreğir (Üreğir) adları birden fazla yerde geçmektedir. Oğuz boylarından Alka- Bölük (Alka- Evli) ve Yaparlı Çarıklu (Çaruklug) adlarına yer adı olarak hiçbir yerde rastlanılamamıştır. Bu itibarla 24 Oğuz boyu adından 22 tanesinin adı yer adı olarak geçmektedir. Kara-Bölük (Kara- Evli), Bey- Dili, Büğdüz ve Salur adları Ankara'da olmamakla birlikte yakınında Bolu'da bulunmaktadır. Bu itibarla ismi yer adı olarak geçen Oğuz boylarından 18 tanesi Ankara ve 4 tanesi de yakınında bulunan Bolu'da tespit edilmiş durumdadır.[55]

Günümüzde de Ankara ve çevresinde Oğuz boyu adları yer adı olarak kullanılmaktadır. Bu adlar büyük ölçüde değişim ve dönüşüme uğramamıştır. İdari yapılanmalardaki değişimle birlikte bağlı bulundukları ilçeler değişmiştir. Ankara çevresinde yer adı olarak "Alacaatlı, Avşar, Bayındır, Bayat, Çepni, Dodurga, Eymür, İğdir, Kayı, Karkın, Kızık, Kınık, Kızık, Peçenek, Üreğil, yuva ve Yazır" adları bulunmaktadır. Yukarıda belirtilen isimlerden Çepni 16. Yüzyılda Yaban Abad'da var iken, şimdi Şereflikoçhisar'da bulunuyor. İsimdeki değişim ve

[53] Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü,* I (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları, İstanbul, 1983), 332.

[54] Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri Boy Teşkilatı-Destanları,* (İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1999), 405-427.

[55] Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri Boy Teşkilatı-Destanları,* 405- 426.

dönüşümün yanında göç sonucu da bu ismin ortadan kalkmasına sebep olmuş olabilir. Beydili adı 16. Yüzyıl kayıtlarında yokken, günümüzde Nallıhan'da Beydili adına rastlanması 16. Yüzyıldan sonra bir iskanı gösterebilir. Salur adı Kızılcahamam'a yakın bir yerde, Gerede'de dikkati çekiyor. Bu isimlerden Ala- Yuntlu yerine Alacaatlı tabiri kullanılmaya başlanmıştır. Zaten yund daha çok at sürüsü anlamında kullanılmaktadır.

Oğuz boy adlarının ne anlama geldiği de bilinmektedir. Güç, sağlamlık, çeviklik, kahramanlık, yiğitlik, başarı, mutluluk, yöneticilik, çalışkanlık, iyilik, düzenlilik, değerlilik, alçak gönüllülük, gibi anlamlar dikkati çekmektedir.[56] Kayı "sağlam", Bayat "mutlu", Dodurga "ülke yöneten", Avşar "çevik", Kızık "güçlü", Beg- Dili "değerli", Karkın "çok yiyecekli", Bayındır "zengin", Peçenek "çalışkan", Çavuldur "ünlü", Çepni "kahraman", Salur "savaşçı", Eymür "iyi", Üreğir "düzenli", Yiğdir "yiğit", Büğdüz "alçak gönüllü", Yıva "üstün" ve Kınık "değerli" anlamlarına gelmektedir. Ayrıca otağı, yurdu ve hayvanları dikkate alınarak anlamlandırma da yapılmıştır. Kara-evli "kara-otağlı", Yazır "ülkesi büyük" ve Ala-Yuntlu "hayvanları iyi" anlamındadır.[57] Oğuz boy adlarının Türk'ün fiziki ve ruhi özelliklerini gösterdiği dikkati çekmektedir. Güçlülük, sağlamlık, kahramanlık, yiğitlik, savaşçılık, düzenlilik, iyilik, yöneticilik, üstünlük vb. özellikler Türklerde çok erken dönemlerde ortaya çıkmış ve onlarla bütünleşmiştir. Bunlara insanı yükselten ve insanı insan yapan değerler diyebiliriz.

Coğrafya Adlarından Oluşturulmuş Yerler

Ankara ve çevresinde kullanılan eski Türkçe coğrafi kelimelerden biri "yazı"dır. Yazı "kır, ova, boş ve açık yer, boşluk, açıklık alan" anlamındadır.[58] Burada yazı düz araziyi ifade etmekte olup, yerleşim yeri için kullanılmamıştır. Başka kültür coğrafyalarında yerleşim yeri olarak da kullanılan "yazı" adı bu çevrede ekin ekilen düz araziyi ifade etmektedir. Hatta yazının çoğulu yazılar daha geniş araziler için kullanılan bir tabirdir.

[56] Eda Durmuş, "Oğuz Boy Adlarının Anlamları", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 69 (Mart 2025), 102.

[57] Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri Boy Teşkilatı-Destanları,* 230.

[58] Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lugat-it Türk*, IV, 765.

Eski Türkçe kelimelerden biri büktür. Bük kelimesi "akarsu kenarındaki verimli arazi" için kullanılmış bir tabirdir.[59] Bük yerleşim yeri için de kullanılmıştır. Bunlardan biri Meyvabükü'dür. Bu tabir meyvenin çok olduğu yer anlamındadır. Bük özellikle çeltik ekilen geniş, düz ve sulak arazidir. Bük'te bulunan çeltik tarlaları için "leg" tabiri kullanılmaktadır. Leg sınırını "tir" oluşturmaktadır. Büklere su "ark" adı verilen su kanallarıyla taşınmaktadır. Ark suyu kesilmek istenildiğinde "savak" adı verilen yerlerden yararlanılmaktadır.[60]

Coğrafi konumu ve doğal özellikleri dikkate alınarak adlandırılan yerler de bulunmaktadır. Bunlar arasında öz adı ile kullanılan yerler vardır. Öz'ün coğrafi olarak anlamı "dere, çay, sulak, verimli yer" şeklindedir.[61] Güdül çevresinde Kirmir Çayı boyu için öz tabiri kullanılmaktadır. Öz adı taşıyan yerleşim yerleri Kirmir Çayı boyunda bulunmaktadırlar. Bunlar arasında Kavaközü, İnceöz, Özçaltı, Özköy ve Yeşilöz sayılabilir. Bu yerleşim yerlerinin dere ve çay kenarında bulundukları dikkati çeker.

Kışlak da çok eski bir Türkçe tabirdir. Orduların, konar- göçer oymakların hayvanlarıyla birlikte yayladan inip konakladıkları yere kışlak denilmektedir.[62] Eski Türk hayatının temelinde yaylak- kışlak hayatı bulunmaktadır.[63] Kızılcahamam ve çevresinde Kışlak adı taşıyan yerleşim yeri bulunmaktadır. Zaten Kirmir vadisi kışın yüksek yerlere daha yaşanabilir durumdadır. Kışlak alanlar da tepelerin eteklerinde ve vadilerde oluşmuştur.

Özle birlikte oluşturulmuş adlandırmalar da bulunmaktadır. Özçaltı'nın çaltısı "diken, çalı" anlamındadır.[64] Çünkü Özçaltı'nın kurulduğu yer dikenli ve çalılıktır. Eğer çaltı adı çağıltının bozulmuş hali ise, çağıltı, "suyun akarken taşlara, kayalara çarparak çıkardığı sestir".[65] Özçaltı'nın bulunduğu yer Kirmir'e çok yakın olup, suyun derin olmadığı çağlayandan akan

[59] Eren vd, *Türkçe Sözlük,* 235.

[60] Durmuş, *Ankara- Güdül Akçakese Tarih ve Kültürü,* 20.

[61] Eren vd, *Türkçe Sözlük,* 1146.

[62] Eren vd, *Türkçe Sözlük,* 862.

[63] Durmuş, Türk Kültür Çevresinde Kültür Adlandırmaları, 275- 277.

[64] Eren vd, *Türkçe Sözlük,* 274.

[65] Eren vd, *Türkçe Sözlük,* 268.

suyun çağıltı sesi yerleşim biriminden duyulabilmektedir.

Yelli adı daha çok "yeli çok olan, rüzgârlı" anlamında olmalıdır.[66] Doğuda Güneysaray'dan batıda Yelli'ye kadar kuzeyden esen poyraz/boreas/bora/kuzey yeli çok etkili esmektedir. Bu çerçevede Sorgun adı eski Türkçe "sourgun adıyla özdeşleştirilirse, bunun da rüzgâr, yel anlamı ön plana çıkar.[67] Bu adlandırmalar coğrafi konumlarından dolayı verilmiştir. Rakımları çok yüksek olduğundan fazla rüzgâr almaktadırlar. Ayrıca Sorgun/Sorkun'un sepetçi söğüdü anlamı da bulunmaktadır.[68]

Türkçede "kuz" kuzeyi, dağın kuzeyinde bulunan yerleri ifade etmektedir. Hatta kuz için "güneş görmeyen yer, gölgeli yer" denilmektedir.[69] Burada Güzel/Güzel Çiftlik adı dikkati çekmektedir. Güzel/gözel anlamından ziyade kuz-el, yani kuz-il, kuz- yer olması daha uygun görünmektedir. Buraya daha güneyde oturanlar kuzeydeki yer anlamında Kuz-el, Kuz-il, Kuzel demiş olabilirler. Zaten "el" açıklık, boşluk" anlamına da gelmektedir.[70] Buradan "el" kelimesinin bir coğrafi sahayı, araziyi ifade ettiği anlaşılmaktadır. Karacaören adındaki kara/karaca tabiri de yönle ilgili olmalıdır. Burasının kuzeyde bulunduğundan kara ile ifade edildiğini düşünebiliriz. Bu durum Türklerde yer adı verme geleneğine uygundur. Türklerde "kara kuzey, kızıl güney, gök doğu ve ak batı" ile gösterilir. Hatta merkez ise sarı ile ifade edilir. Karaören/Karacaören Kuzören/Kuzeyören olmalıdır. Örneğin Güneyce güneyde bulunan yerdir. Sapanlı adının kökü sapa ise, "gidilen yol üzerinde olmayan, sapılarak varılan" şeklinde olduğu bir adım önde görünmektedir.[71] Adalıkuzu adı "ada" ve "kuz" kelimelerinden oluşmalıdır. "Kuz" önce de belirttiğimiz üzere, kuzeyi, kuzey tarafı belirten bir tabirdir. Bu ad daha güneyde oturanlar tarafından verilmiş olabilir. Bu durumda Adalıkuz Adalı kuzuya dönüşmüş olabilir. Çamlıdere'de bulunan Dağkuzören adındaki dağ ve kuz kelimelerine bakıldığında da

[66] Eren vd, *Türkçe Sözlük,* 1616.

[67] Caferoğlu, *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, 208.

[68] Eren vd, *Türkçe Sözlük,* 1328.

[69] Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lugat-it Türk*, IV, 391.

[70] Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lugat-it Türk*, IV, 175.

[71] Eren vd, *Türkçe Sözlük,* 1257.

"kuz" kavram olarak açıklık kazanmaktadır. Burada en eski Türkçe kelimelerden biri olan dağla birlikte kullanılmaktadır. Ayrıca dağ genel coğrafi adlandırmada oldukça yoğun kullanılmaktadır.

Coğrafi ad olarak üyük tabiri kayda değerdir. Bu eski Türkçe kelimenin Oğuzca olduğuna dikkat çekilmektedir. Bu kelimenin anlamı için "tepe gibi yüksek olan yerler" tabiri kullanılmaktadır. Hatta bir de üyük yer tabirine rastlanmaktadır. Üyük yer "sulu ve buna benzer yerlerde ayak basıldığı zaman kaybolan, ayağı çıkarması güç olan kumluğa" denilmektedir.[72] Kızılcahamam'da Aşağı Üyük ve Yukarı Üyük olmak üzere iki yerleşim yeri bulunmaktadır. Aslında bu kelime Hüyük olarak yazılmasına rağmen, o bölgede yaşayanlar tarafından doğru şekilde üyük olarak söylenmektedir. Başka bir yerleşim yeri ise Üyücek'tir. Bu da Üyük'ün küçültülmüşü olmalıdır. Herhalde tepe gibi az yüksek yerleri ifade eden bir kelime olarak düşünülmelidir.

Berçinçatak, Sazak, Taşlıca, Yıldırım Çatak, Adaköy, Gölköy, Kışlak, Kurumcu, Yakakaya, Belpınar, Çatalan, Çeştepe adları coğrafi özelliklerinden dolayı ön plana çıkmış isimlerdir. Burada çatak "iki dağ yamacının kesişmesi ile oluşmuş dere yatağı"dır.[73] Sazak "ince kamış, hasır otu" demek olup,[74] buradan kamışlı ve otlu alanı ifade etmektedir. Ada, göl, pınar, tepe adları aynı şekilde coğrafi kavramlar olarak dikkati çekmektedir.

Ankara çevresinde kullanılan eski Türkçe kelimeler arasında "in" de bulunmaktadır. İn "çukur" ve "yırtıcı hayvan ini" olmak üzere iki anlama gelmektedir.[75] Tek başına yerleşim yeri olarak "in" adı bulunmamaktadır. Kızılcahamam ve Çamlıdere çevrelerinde Muzrup Ağcain/Ağcin ve Mahkeme Ağcain/Ağcin bu kapsamda yer adlarıdır. Ayrıca Güdül'de İn Önü/İnönü Mağaraları adlandırması bulunmaktadır.

[72] Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lugat-it Türk*, IV, 719.

[73] Eren vd, *Türkçe Sözlük,* 281.

[74] Eren vd, *Türkçe Sözlük,* 1270.

[75] Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lugat-it Türk*, 49.

Ankara ve çevresinde arazide rakımın yüksek olduğu tepeler de bulunmaktadır. Bunlar sivri, dikmen, tepe şeklinde adlandırılmaktadırlar. Sivri "ucuna doğru gittikçe incelen" olarak tarif edilmektedir.[76] Güdül'ün sivri ya da Güdül sivrisi olarak bilinen tepenin yüksekliği oldukça fazladır. Dikmen "koni biçiminde tepe" olarak adlandırılmaktadır.[77] Güzel dikmenini de aynı kapsamda değerlendirebiliriz. Güdül'ün doğu sınırını oluşturan yerde Bademli önündeki dikmen de sivri tepe örneğini oluşturmaktadır. Yine Çağa ve Salihler arazileri üzerinde kaya tasvirlerinin bulunduğu yerlerde de dikmen ya da sivri olarak adlandırılması mümkün tepeler bulunmaktadır. Tepe "yüksekliği genellikle birkaç yüz metreyi geçmeyen, çok kez tek başına, yamaçları yatık yer biçimi" şeklinde tanımlanmaktadır.[78] Kızılcahamam ve Güdül çevresinde oldukça çok tepe bulunmaktadır.

Bitki Adlarından Oluşturulmuş Yerler

Kızılcahamam ve çevresinde bitki adıyla anılan yerleşim yerleri de bulunmaktadır. Bunların arasında Binkoz, Karaağaç, Sazak, Bademli, Bağlıca, Bağören, Başağaç, Kozören, Kavaközü, Meyvabükü, Meşeler, Pelitçik ve Yoncatepe sayılabilir. Burada üzüm, badem, ceviz (koz) gibi meyvası yenenler yanında pelit, karaağaç, kavak, meşe gibi ağaçlarla saz ve yonca dikkati çekmektedir. Bu isimler arasında Bin-koz adı kayda değerdir. Bin ve koz kelimelerinden meydana gelmiş olup, çok cevizin varlığına işaret etmektedir.

Hayvan Adlarından Oluşturulmuş Yerler

Hayvan isimleri arasında doğan, şahin, turna, kuş, at, koç ve yılan yer adı olarak Kızılcahamam ve çevresinde bulunmaktadır. Bu isimlerin hepsi doğrudan hayvanlarla ilgili olmasa bile hayvanlardan insanlara ve onlardan da yerleşim yerlerine geçmiş olabilirler. Eski Türkçe bir kelime olan büke'nin ejderha olma ihtimalini Nallıhan'da Kaplan adı taşıyan yer-

[76] Eren vd, *Türkçe Sözlük,* 1317.

[77] Eren vd, *Türkçe Sözlük,* 373.

[78] Eren vd, *Türkçe Sözlük,* 1454.

leşim yeri güçlendirmektedir. Bu ünvanlar şahıslardan yerleşim yerlerine de geçmiş görünmektedirler.

Tek başına hayvan adı ile bilinen yerlerden başka iki adın birleşmesiyle oluşan yerler de bulunmaktadır. Bunlar arasında Kurtini, Tilkiini/Tilkini, Kaplanlıdere, Atderesi, Ayıboğazı, Kurtboğazı, Domuzçukuru şeklinde coğrafi adlandırmalardan söz edilebilir.

Sonuç

Ankara ve çevresinde eski Türkçede yer adları yoğun olarak görülmektedir. Özellikle Ankara'nın kuzeybatı bölgelerinde bu yoğunluk daha da belirgindir. Kızılcahamam, Çamlıdere ve Güdül yayılım coğrafyasında çok sayıda yerleşim yeri ile araziye eski Türkçe ad verildiği dikkati çekmektedir. Bu şekilde eski Türkçe yer adı yoğunluğu bölgenin çok erken dönemlerden itibaren Türkleştiğini ortaya koymaktadır. Başka bir ifadeyle coğrafyanın Türk ile bütünleştiğini söylemek mümkündür.

Ankara ve çevresinde en çok görülen eski Türkçe şahıs adlarından oluşturulmuş yer adlarıdır. Çok sayıda yer adı bulunmaktadır. Coğrafyayı vatan yapanların adları yerleşim yerlerine geçmiş durumdadır. Tek başına eski Türkçe yer adı bile son derece önem taşımaktadır. Bunlar ya kahramanlıkla ya da bilgelikle ilgili adlandırmalardır. Coğrafyayı vatan yapanların bilgelik ve kahramanlıklarını da ortaya koymaktadırlar. Zaten coğrafyanın Türk yurdu haline gelmesi de bu bilgelik ve kahramanlığın bir sonucudur.

Şahıs adından oluşturulan eski Türkçe yer adları en azından Gök Türk Dönemi'ne kadar gitmektedir. Alpagut, Ozmuş, Otacı, Çavuş vb. adlandırmalar bu bağlamda dikkat çekmektedir. Kronolojik bir sıraya göre çeşitli Türk Devlet ve topluluklarında görülmüş ve günümüze kadar gelmiş bulunmaktadır.

Boy adlarından oluşan yer adları da son derece önemlidir. Ankara ve çevresinde 49 boy adı taşıyan yerleşim yeri tespit edilmiştir. Çeşit olarak 24 Oğuz boyundan 18 tanesi bu

çevrede belirlenebilmiştir. Özellikle Ankara'nın kuzeybatısında boy adı taşıyan yerleşim yerleri oldukça fazladır. Hatta yerleşim yeri dışında arazide de boy adı taşıyan yerler dikkat çekmektedir.

Oğuz boy adlarının anlamları da Türk tarih ve kültürü açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda güç, sağlamlık, çeviklik, kahramanlık, yiğitlik, başarı, mutluluk, yöneticilik, çalışkanlık, iyilik, düzenlilik, değerlilik, alçak gönüllülük, gibi anlamlar dikkati çekmektedir. Bunlar Türk milletinin hasletleri olarak bilinmektedir.

Coğrafya adlarından oluşturulmuş yerler de bulunmaktadır. Bunlar eski Türkçe adlardır. Coğrafyanın özelliklerinden dolayı verilen adlardır. Coğrafya adları hem yerleşim yerleri hem de arazide kullanılmışlardır. Bu bağlamda adlandırılmayan yer kalmamıştır. Bunlar bölgenin Türkleşmesinin en güzel örneğini oluşturmaktadırlar. Başka bir ifadeyle coğrafya eski Türkçe adlarla doldurulmuştur. Yazı, Bük, Öz, Kuz, Üyük, Çatak, Kışlak, İn, Dağ ve Dikmen gibi adlar bunlara örnek olarak gösterilebilir.

Eski Türkçe bitki adları da yer adı olarak kullanılmıştır. Bunlar yerleşim yeri olduğu gibi arazi adı olarak da dikkat çekmektedir. Bu adlar arasında Binkoz, Karaağaç, Sazak, Bademli, Bağlıca, Bağören, Başağaç, Kozören, Kavaközü, Meyvabükü, Meşeler, Pelitçik ve Yoncatepe sayılabilir. Ayrıca Çayır, Yoncalık, Koru, Yayla, Sazlık, İğdelik, Ekinlik vb. arazi adlarından da söz edilebilir.

Eski Türkçe hayvan adları da yer adı olarak kullanılmıştır. Hayvan isimleri arasında doğan, şahin, turna, kuş, at, koç ve yılan yer adı olarak bulunmaktadır. Arazide Atderesi, Ayıboğazı, Kaplanlıdere, Domuzçukuru, Ayıini, Kurtini ve Tilkiini vb. adlandırmalar yer almaktadır.

Şahıs, boy, coğrafya, bitki ve hayvan adlarından oluşturulan yer adlarına bir bütün olarak bakıldığında coğrafya tamamen Türk yurdu haline gelmiş durumdadır. Bu adların korunması gereği vardır. Bu eski Türkçe yer adlardan biri bile Tarihi ve kültürel boyutuyla son derece değerlidir. Çünkü coğrafyanın gerçek tapusu bu yer adlarıdır.

Kaynaklar | References

Baştav, Şerif. "Atilla ve Hunları". *Tarihte Türk Devletleri*, I. Ankara: Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, 1987.

Bayaz, Ayla vd. *Derleme Sözlüğü*, VI. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1993.

Caferoğlu, Ahmet. *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1968.

Cahen, Claude. "İbn Said L'Asie Mineure Seldjuqiude". *Turco–Byzantina et Oriens Christians*. London: Variorum Reprints, 1974.

Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 2004.

Durmuş, Eda. "Eski Türklerde Askerî Adlandırmalar". *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi* 6/11 (Ocak 2024): 1-14.

Durmuş, Eda. "Oğuz Boy Adlarının Anlamları". *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 69 (Mart 2025): 101-115.

Durmuş, İlhami. *İskitler (Sakalar)*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1993.

Durmuş, İlhami. "Anadolu'da Kimmerler ve İskitler". *Belleten* LXI/231 (1997): 273-286.

Durmuş, İlhami. "İskitlerin Kimliği". *Türkler*, 1. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Durmuş, İlhami. *Ankara-Güdül Akçakese Tarih ve Kültürü*. Ankara: Evos Matbaası, 2005.

Durmuş, İlhami. "Sakalar Döneminde Anadolu'da Türk Varlığı". *II. Yörük-Türkmen Kurultayı ve Bilim Şenliği*. Ankara: Türk Metal Sendikası Genel Merkezi Yayınları, 2008.

Durmuş, İlhami. *Türk Tarihinin Öncüleri: Alp Er Tonga, Tomris, Mo-tun, Attila, Bilge Kağan*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2013.

Durmuş, İlhami. "Türk Kültür Çevresinde Kültür Adlandırmaları". *Gazi Akademik Bakış* 8/15 (2014): 269-298.

Durmuş, İlhami. "Çanakkale Savaşları Esnasında Türk Unsuru". *Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi* 25 (2015): 149-165.

Eickhoff, Ekkehard. "Der Ort der Schlacht von Myriokephalon". *VII. Türk Tarih Kongresi 11–15 Ekim 1976, Kongreye Sunulan Bildiriler*, II. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1981.

Eren, Hasan vd. *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1988.

Grönbech, Karl. *Kuman Lehçesi Sözlüğü*. çev. Kemal Aytaç. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992.

Herodotos. *Herodot Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1991.

İbni Mühenna. *İbni Mühenna Lugati*. haz. Aptullah Battal. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1997.

Kafesoğlu, İbrahim. *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1989.

Kaşgarlı Mahmud. *Divanü Lugat-it Türk*, I-IV. çev. Besim Atalay. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1992.

Pakalın, Mehmet Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I-III. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları, 1983.

Sümer, Faruk. *Oğuzlar (Türkmenler) – Tarihleri – Boy Teşkilatı – Destanları*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1999.

Wittek, Paul. "Zur Geschichte Angoras im Mittelalter". *Festschrift Für Georg Jacob zum Siebzigsten Geburtstag*. Leipzig: Harrassowitz, 1932.